

TÜRKİYE VE TÜRK CUMHURİYETLERİ ÜLKELERİ ARASINDAKİ ULUSLARARASI TİCARET İLİŞKİLERİ

Sevgi SEZER*

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri olarak tanımlanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında 1991 yılından günümüze kadar gelişen uluslararası ticaret ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye, bu ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ekonomik, siyasi ve kültürel açılardan çok boyutlu ilişkiler geliştirmiştir. Araştırmada, 2014-2024 dönemine ait dış ticaret verileri esas alınarak, Türkiye'nin bu ülkelere yönelik ihracat ve ithalat performansı ürün gruplarına göre değerlendirilmiştir; ticaret hacminin yıllara göre seyri analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye'nin söz konusu ülkelere yüksek katma değerli sanayi ürünleri (makineler, elektrikli cihazlar, tekstil ürünleri ve inşaat malzemeleri) ihraç ettiğini, buna karşılık enerji kaynakları, pamuk, metal cevherleri ve tarımsal ürünleri ithal ettiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Azerbaycan ve Kazakistan ile olan ticaretin enerji temelli olduğu; Türkmenistan'ın doğal kaynaklar, Özbekistan'ın pamuk ve metaller, Kırgızistan'ın ise sınırlı fakat artan ticaret potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin karşılıklı ihtiyaçlara dayalı, tamamlayıcı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ulaştırma, enerji, dijital altyapı ve tarım gibi alanlarda geliştirilecek yeni stratejik iş birliklerinin, karşılıklı ekonomik kalkınmayı daha da ileriye taşıyacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk Cumhuriyetleri, dış ticaret, ihracat, ithalat, ekonomik iş birliği.

INTERNATIONAL TRADE RELATIONS BETWEEN TÜRKİYE AND THE TURKIC REPUBLICS

ABSTRACT

This study aims to analyze the international trade relations between Türkiye and the Turkic Republics of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Turkmenistan since 1991. Türkiye has developed multidimensional economic, political and cultural relations with these countries since their independence. Based on foreign trade data for the period 2014-2024, the study evaluates Türkiye 's export and import performance towards these countries by product groups and analyzes the course of trade volume over the years. The findings of the study reveal that Turkey exports high value-added industrial products (machinery, electrical appliances, textiles and construction materials) to these countries, while importing energy resources, cotton, metal ores and agricultural products. In particular, trade with Azerbaijan and Kazakhstan is energy-based, while Turkmenistan exports natural resources, Uzbekistan imports cotton and metals, and Kyrgyzstan has limited but growing trade potential. The results show that economic relations between Türkiye and the Turkic Republics have a complementary structure based on mutual needs. In this context, new strategic cooperation in areas such as transportation, energy, digital infrastructure and agriculture will further advance mutual economic development.

Keywords: Türkiye, Turkic Republics, foreign trade, export, import, economic cooperation.

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Orta Asya ve Kafkasya'da yer alan Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan etmiş ve uluslararası sistemde yeni aktörler olarak yer almaya başlamışlardır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 12.05.2025

Yayına Kabul Tarihi: 22.09.2025

* Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Burhaniye/BALIKESİR, ORCID ID: 0000-0001-6958-3329, E-posta: sevgi.sezer@balikesir.edu.tr

ve Türkmenistan gibi ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları, Türkiye açısından hem tarihi hem de kültürel bağlar dolayısıyla önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, bu ülkeleri tanıyan ilk devletlerden biri olarak, siyasi ilişkilerle eş zamanlı olarak ekonomik iş birliklerini de geliştirme sürecine girmiştir.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile geliştirdiği dış ekonomik ilişkiler, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ivme kazanmış ve günümüzde enerji, inşaat, finans, ulaştırma, tekstil ve eğitim gibi çok çeşitli alanlara yayılmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin Orta Asya'da ekonomik aktör olarak varlık göstermesi, hem karşılıklı ticaret hacminin artmasını sağlamış hem de doğrudan yatırımlar aracılığıyla ekonomik iş birliğinin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur.

Enerji kaynakları açısından zengin olan bu ülkeler, Türkiye'nin enerji güvenliği ve arz çeşitliliği açısından stratejik öneme sahiptir. Nitekim, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, TANAP gibi büyük enerji projeleri bu stratejik iş birliğinin somut göstergeleri arasında yer almaktadır. Öte yandan Türk girişimciler, söz konusu ülkelerde kurdukları işletmeler ve yürüttükleri projeler aracılığıyla bölgesel kalkınma süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında olan ekonomik ilişkiler; ticaret hacmi, yatırım faaliyetleri, enerji projeleri ve ticari iş birliği anlaşmaları çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca taraflar arasındaki iş birliğinin gelişimini etkileyen temel dinamikler analiz edilecek ve geleceğe yönelik potansiyel alanlara da değinilecektir. Böylelikle, Türkiye'nin Türk dünyasındaki ekonomik ilişkilerinin niteliği ve stratejik yönleri bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ticari İlişkiler

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ticari ilişkiler, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında olumlu bir seyir izlese de Soğuk Savaş döneminde bu ilişkiler önemli ölçüde zayıflamış ve neredeyse tamamen kesilme noktasına gelmiştir. Bu süreçte ticaret büyük oranda Moskova merkezli yürütülmüş; dolayısıyla Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'daki bölgelerle doğrudan ticari ilişkiler geliştirmesi mümkün olmamıştır. Ancak 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, merkezi planlı ekonomik yapıların çözülmesi sonucu bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni süreçte, sadece ekonomik değil; sosyal, kültürel ve teknolojik iş birliklerini kapsayan çok yönlü politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (Ersungur, Kızıltan ve Karabulut, 2007, s. 287-288).

Tüm bu gelişmelere rağmen, bölge ile kurulan ticari ilişkiler zaman zaman küresel ve yerel krizlerden etkilenmiştir. Özellikle 1997 Asya Krizi ile Türkiye'de yaşanan 2000 ve 2001 ekonomik krizleri, karşılıklı ekonomik etkileşim üzerinde geçici olumsuzluklar yaratmıştır. Buna karşın, bu dönemsel zorluklara rağmen Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ticari ilişkiler genel olarak artan bir eğilim göstermiş ve ekonomik iş birliği süreçleri kesintisiz biçimde sürdürülmüştür (Balıkçioğlu, 2019, s. 228-229).

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin en önemli boyutlarından biri ihracat faaliyetleridir. Türkiye, 1990'lı yıllardan itibaren Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi kardeş ülkelerle siyasi ve kültürel ilişkilerini ekonomik düzleme de taşıyarak dış ticaret hacmini istikrarlı biçimde artırmıştır. 2014-2024 yılları arasındaki dönemde Türkiye'nin bu beş ülkeye yaptığı ihracat, çeşitli dönemsel dalgalanmalar yasa da genel itibarıyla yükseliş eğilimindedir.

Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Ülkeleri Arasındaki Uluslararası Ticaret İlişkileri

2024 yılı itibarıyla Türk Cumhuriyetlerine yapılan toplam ihracat, 11,1 milyar dolara ulaşmış ve Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 4,24'ünü oluşturmuştur. Bu oran, 2014 yılında yüzde 4,58 seviyesinde iken 2016'da yüzde 2,92'ye kadar gerilemiş, sonraki yıllarda ise kademeli bir artışla yeniden yükselişe geçmiştir. Türkiye'nin ihracatında öne çıkan ülkeler arasında Azerbaycan ve Kazakistan ilk sıralarda yer almakta; Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan da belirli oranlarda katkı sağlamaktadır. İhracat kalemleri ağırlıklı olarak tekstil ürünleri, makine ve teçhizat, inşaat malzemeleri, gıda maddeleri ve kimyasallardan oluşmaktadır.

Aşağıdaki tablo, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine gerçekleştirdiği ihracatın yıllara göre seyrini, toplam ihracat içindeki payını ve ülke bazlı dağılımını kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yıl	Azerbaycan	Kazakistan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Türk Cum. Toplamı	Toplam İhracat	Oran (%)
2014	3.061.218	1.086.995	2.367.646	650.355	467.514	7.633.729	166.504.862	4,58
2015	2.092.207	882.334	1.968.062	518.157	317.222	5.777.983	150.982.114	3,83
2016	1.387.886	713.825	1.369.128	559.425	327.846	4.358.110	149.246.999	2,92
2017	1.476.522	840.336	1.117.745	726.719	379.072	4.540.394	164.494.619	2,76
2018	1.701.927	790.318	503.197	1.030.587	391.936	4.417.965	177.168.756	2,49
2019	1.788.397	900.144	744.691	1.232.077	442.043	5.107.351	180.832.722	2,82
2020	2.085.340	985.615	786.952	1.154.082	417.526	5.429.515	169.637.755	3,20
2021	2.342.789	1.288.142	984.446	1.841.623	749.443	7.206.443	225.214.458	3,20
2022	2.504.423	1.606.303	1.099.834	1.877.543	902.715	7.990.817	254.169.748	3,14
2023	2.796.851	2.960.337	1.011.629	1.872.528	1.200.851	10.248.245	255.627.429	4,01
2024	3.079.445	3.320.226	1.096.293	2.228.329	1.378.446	11.102.739	261.814.267	4,24

Tablo 1. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine İhracatı (2014–2024) (ABD Doları) (TÜİK, 2025)

2014–2024 yılları arasında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine yönelik ihracat verileri incelendiğinde, iki taraf arasında gelişen ekonomik iş birliklerinin dış ticaret rakamlarına somut biçimde yansıdığı görülmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a yaptığı toplam ihracat 2014 yılında yaklaşık 7,63 milyar ABD doları iken, 2024 yılına gelindiğinde bu değer 11,10 milyar dolara yükselmiştir. Bu artış hem ihracat hacmi hem de bölge ülkeleriyle kurulan ekonomik ilişkilerin derinliği açısından önemli bir gelişmeyi işaret etmektedir. Ancak söz konusu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı, yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2014 yılında %4,58 seviyesinde olan Türk Cumhuriyetleri'nin toplam ihracattaki payı, 2018 yılında %2,49 ile en düşük seviyeye gerilemiş, ardından istikrarlı bir artış göstererek 2024 yılında %4,24'e ulaşmıştır.

Bu dönemde, özellikle Azerbaycan ve Kazakistan'a yapılan ihracat dikkate değer ölçüde artış göstermiştir. Azerbaycan, 2024 yılında 3,07 milyar dolarlık ihracat hacmi ile Türk Cumhuriyetleri arasında Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı konumunu korumuştur. Kazakistan'a yapılan ihracat ise 2018 yılı sonrasında belirgin bir artış göstermiş, 2024'te 3,32 milyar dolara ulaşarak dikkat çekici bir seviyeye gelmiştir. Türkmenistan'a yönelik ihracat verileri daha dalgalı bir seyir izlese de 2024 itibarıyla 1,09 milyar dolarlık ihracat hacmiyle bölge ekonomileri arasında Türkiye açısından önemli bir pazar olmaya devam etmektedir. Özbekistan'a yapılan

ihracat, özellikle 2021 sonrası dönemde düzenli bir artış göstermiş ve 2024 itibarıyla 2,22 milyar dolara ulaşmıştır. Kırgızistan'a yapılan ihracat ise son on yılda yaklaşık üç kat artarak 467 milyon dolardan 1,38 milyar dolara yükselmiştir.

Bu veriler, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleriyle olan ekonomik ilişkilerinde hem hacimsel hem de stratejik bir genişleme yaşandığını göstermektedir. 2021 sonrası dönemde bu artışın hız kazanması, Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki iş birliklerine ivme kazandırması ve ulaştırma, enerji ile lojistik alanlarında kurulan yeni ağlarla doğrudan ilişkilidir. Nitekim Orta Koridor ve Hazar geçişli taşımacılık projeleri gibi bölgesel girişimler, bu ülkelerle olan ticaretin daha hızlı, güvenli ve sürdürülebilir biçimde artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine yönelik ihracatı, yalnızca ekonomik kazanç sağlamanın ötesinde, dış politikanın ekonomiyi bütünleşik bir enstrümanı olarak da değerlendirilmelidir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin temel boyutlarından biri ithalat hacimleridir. Özellikle 2014–2024 dönemine bakıldığında, Türkiye'nin Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dan gerçekleştirdiği ithalatın yıllar içinde değişen bir seyir izlediği görülmektedir. Söz konusu ithalat, genellikle enerji kaynakları, maden ürünleri ve tarımsal hammaddeler gibi stratejik sektörlerde yoğunlaşmakta ve Türkiye'nin dış ticaret politikasında bu ülkelerin giderek artan bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde Türkiye'nin toplam ithalatı içerisinde Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalatın payı görece sınırlı kalmakla birlikte, oran zamanla artış eğilimi göstermiştir. 2014 yılında toplam ithalat içinde yüzde 1,37 olan bu pay, 2023 yılında yüzde 2,23'e kadar yükselmiş; 2024 itibarıyla ise yüzde 2,20 seviyesinde gerçekleşmiştir. Özellikle Azerbaycan ve Kazakistan, Türkiye'nin ithalatında önemli ortaklar haline gelirken; Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan da toplam ithalat içinde belirli bir düzeyde katkı sunmaya devam etmiştir. Aşağıda sunulan tablo, Türkiye'nin bu beş ülkeyle olan ithalat ilişkilerinin yıllara göre dağılımını ve Türk Cumhuriyetlerinin toplam ithalat içerisindeki oranını ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır.

Yıl	Azerbaycan	Kazakistan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Türk Cum. Top.	Toplam İthalat	Oran (%)
2014	482.576	1.222.772	764.097	846.432	119.998	3.435.876	251.142.429	1,37
2015	357.093	1.115.012	634.448	722.712	117.702	2.946.967	213.619.211	1,38
2016	328.044	1.132.309	511.627	723.389	131.685	2.827.054	202.189.242	1,40
2017	384.146	1.493.796	487.294	838.369	155.124	3.582.760	238.715.128	1,50
2018	408.428	1.601.678	379.508	869.605	64.031	3.323.250	231.152.483	1,44
2019	411.022	1.403.956	344.774	1.140.193	77.244	3.164.240	210.345.203	1,50
2020	410.710	1.180.549	319.387	969.981	91.159	2.971.786	219.516.807	1,35
2021	751.290	1.595.313	710.865	1.800.044	86.461	4.943.973	271.425.553	1,82
2022	836.443	3.514.908	967.084	1.682.538	119.553	7.120.528	363.710.575	1,96
2023	1.440.075	3.501.132	1.659.919	1.209.313	273.948	8.084.387	361.966.913	2,23
2024	1.817.191	3.385.573	1.070.508	1.134.185	167.685	7.575.141	344.017.599	2,20

Tablo 2. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden İthalatı (2014–2024) (ABD Doları) (TÜİK, 2025)

Türkiye'nin 2014–2024 yılları arasında Türk Cumhuriyetlerinden gerçekleştirdiği ithalat verileri incelendiğinde, bu ülkelerle olan dış ticaret ilişkisinin yıllar içerisinde istikrarlı bir

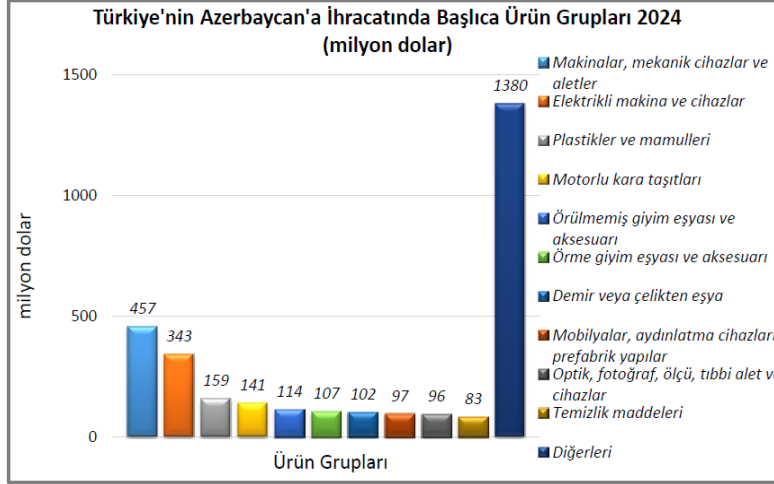
şekilde artış gösterdiği dikkat çekmektedir. 2014 yılında Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat yaklaşık 3,4 milyar ABD doları iken, 2024 yılına gelindiğinde bu rakam 7,5 milyar doları aşmıştır. Bu artış, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ekonomik ilişkilerini derinleştirdiğini ve bölgesel iş birliklerini güçlendirmeye yönelik bir strateji benimsediğini ortaya koymaktadır. Toplam ithalat içindeki pay açısından değerlendirildiğinde ise, Türk Cumhuriyetlerinin Türkiye'nin dış ticaretinde görece sınırlı ancak artan bir öneme sahip olduğu görülmektedir. 2014 yılında bu ülkelerden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki oranı %1,37 iken, 2023 yılında bu oran %2,23'e ulaşmış, 2024 yılında ise %2,20 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu durum, Türkiye'nin bu ülkelerle olan ticaret hacmini yalnızca nominal olarak değil, aynı zamanda genel dış ticaret içindeki ağırlığı bakımından da artırdığını göstermektedir.

Ülke bazında veriler ayrıntılı olarak incelendiğinde, Kazakistan'ın her yıl en yüksek ithalat yapılan ülke olduğu görülmektedir. Kazakistan'dan yapılan ithalat, özellikle 2022 ve 2023 yıllarında 3,5 milyar dolar seviyesini aşarak zirve yapmıştır. Azerbaycan ile olan ithalat ilişkisi ise 2021 yılı sonrasında ciddi bir artış göstermiş ve 2024 yılında 1,8 milyar dolara ulaşmıştır. Benzer şekilde, Özbekistan'dan yapılan ithalat 2021 yılında önemli bir sıçrama yaşamış ve sonraki yıllarda belirli bir seviyede istikrar kazanmıştır. Türkmen ithalatı 2023 yılında belirgin bir artış göstererek 1,6 milyar doları aşmış, ancak 2024'te bu değer düşüş eğilimi sergilemiştir. Kırgızistan'dan yapılan ithalat ise genel olarak düşük seyretmekte; en yüksek değere 2023 yılında 273 milyon dolarla ulaşmış, 2024 yılında ise gerilemiştir. Tacikistan yalnızca bazı yıllarda (örneğin 2017 ve 2019) veri setinde yer almış olup, bu durum iki ülke arasındaki ticaretin sınırlı ve düzensiz olduğunu göstermektedir. Söz konusu gelişmeler, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan dış ticaret ilişkilerinde nicel bir artışın ötesinde, nitel bir dönüşüm yaşandığını da göstermektedir. Özellikle 2021 yılı sonrasında, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki çok taraflı diplomatik temasların artması, enerji, ulaştırma ve lojistik gibi alanlarda iş birliğinin genişletilmesi ve Orta Koridor başta olmak üzere bölgesel ekonomik entegrasyon projelerinin ilerlemesi, bu ülkelerle olan ticaret hacminin büyümesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla, Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalattaki artış, yalnızca ekonomik bir olgu değil; aynı zamanda Türkiye'nin çok boyutlu dış politika yaklaşımının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Azerbaycan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

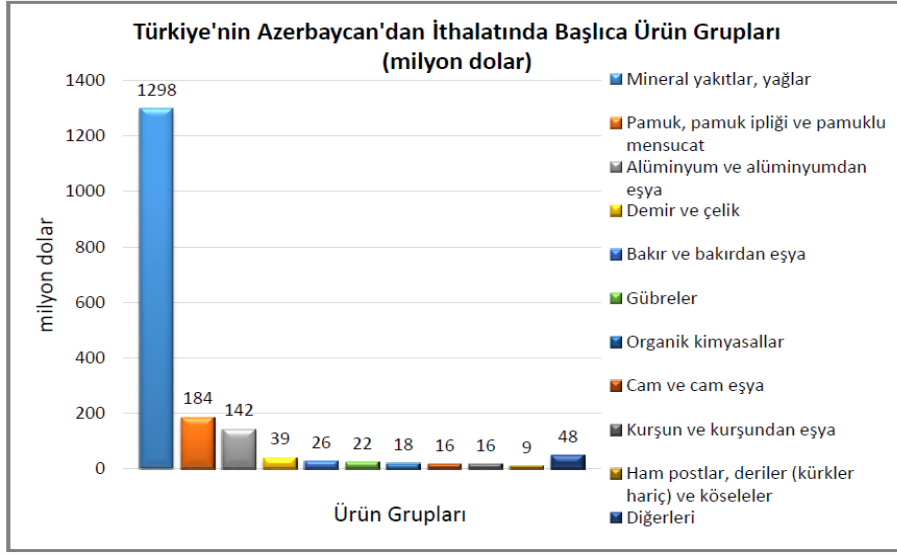
Azerbaycan'ın 18 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin hemen ardından, bu bağımsızlığı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bu kapsamda Türkiye, 25 Mayıs 1991 tarihinde Azerbaycan'da konsolosluk açmış, ardından 14 Ocak 1992 tarihi itibarıyla diplomatik temsil düzeyini büyükelçilik seviyesine yükseltmiştir (Veliev, 2022). Bu diplomatik adımlar, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlenmesine zemin hazırlamış ve ilişkiler hızla gelişmeye başlamıştır. Türkiye'den birçok girişimci, Azerbaycan'ın ekonomik yapılanmasında etkili rol üstlenerek inşaat ve taahhüt hizmetlerinden finans sektörüne, telekomünikasyondan eğitime, otomotivden tekstile kadar birçok sektörde faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu faaliyetler, başlangıçta küçük ve orta ölçekli işletmelerin bireysel çabalarıyla şekillense de zaman içinde Azerbaycan'daki özel sektörün önemli aktörleri haline gelmişlerdir (Keleş, 2016, s. 135). İki ülke arasındaki ekonomik bağlar, yıllar içinde enerji işbirliği temelinde daha da derinleşmiştir. Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılmasında Türkiye önemli bir transit ülke konumuna gelmiştir. Özellikle "Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC)" petrol boru hattı, "Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP)" ve "Bakü-Tiflis-Kars (BTK)" demiryolu hattı gibi büyük altyapı projeleri, bu stratejik ortaklığın simgeleri olarak dikkat çekmektedir. Bu projeler

hem Azerbaycan'ın enerji ihracatını güvenli hale getirmekte hem de Türkiye'nin enerji koridoru olma pozisyonunu güçlendirmektedir (Üzümcü ve Topal, 2014, s. 117). Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ekonomik ilişkiler, yalnızca genel ticaret hacmiyle değil, aynı zamanda ürün çeşitliliği ve karşılıklı ihtiyaca dayalı mal gruplarıyla da dikkat çekmektedir. 2024 yılına ait ihracat ve ithalat verileri incelendiğinde, iki ülke arasındaki ticaretin sektörel olarak dengeli ve tamamlayıcı bir yapı arz ettiği görülmektedir. Aşağıda yer alan grafiklerde, Türkiye'nin Azerbaycan'a gerçekleştirdiği ihracat ve Azerbaycan'dan yaptığı ithalatın başlıca ürün grupları ayrı ayrı sunulmaktadır.

Grafik 1. Türkiye'nin Azerbaycan'a İhracatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Azerbaycan, 2025, s. 15)

2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin Azerbaycan'a gerçekleştirdiği ihracat içinde en yüksek paya sahip olan ürün grubu "Makinalar, mekanik cihazlar ve aletler" olup, toplam 1.380 milyon dolarlık hacme ulaşmıştır. Bu kalem, Türkiye'nin sanayi ve teknoloji tabanlı üretim gücünü yansıtırken, Azerbaycan'ın altyapı ve sanayi yatırımları için dışa bağımlı olduğu alanları da ortaya koymaktadır. Bunu elektrikli makine ve cihazlar (457 milyon dolar) ile plastikler ve mamulleri (343 milyon dolar) takip etmektedir. Motorlu kara taşıtları, giyim ürünleri ve demir-çelik eşyalar da ihracatta önemli diğer kalemler arasında yer almaktadır. Bu dağılım, Türkiye'nin Azerbaycan'a yönelik ihracatında katma değeri yüksek sanayi ürünlerinin ağırlıkta olduğunu göstermektedir.

Grafik 2. Türkiye'nin Azerbaycan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Azerbaycan, 2025, s.15)

Azerbaycan'dan Türkiye'ye yapılan ithalatın büyük kısmını ise "mineral yakıtlar ve yağlar" oluşturmaktadır. 2024 yılında bu kalemden yapılan ithalat 1.298 milyon dolar ile toplam ithalatın açık ara en büyük bölümünü oluşturmuştur. Bu durum, Azerbaycan'ın enerji ihracatında Türkiye için önemli bir kaynak ülke olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer öne çıkan ürünler arasında pamuk ve pamuklu mamuller (184 milyon dolar), alüminyum ve alüminyumdan eşyalar (142 milyon dolar) ve demir-çelik ürünleri (39 milyon dolar) yer almaktadır. Bu tablo, Türkiye'nin Azerbaycan'dan daha çok doğal kaynaklar ve temel sanayi girdileri ithal ettiğini göstermektedir.

İki ülke arasındaki ticaret yapısı, ekonomik tamamlamaya dayalı bir model sunmaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a yüksek teknoloji sanayi ürünleri ihraç ederken, Azerbaycan'dan ise enerji ve hammadde ithal etmektedir. Bu yapı, karşılıklı bağımlılığı artırmakta ve ekonomik iş birliğini sürdürülebilir kılmaktadır. Ayrıca, tekstil, otomotiv, kimya ve inşaat gibi stratejik sektörlerdeki çeşitlilik, iki ülke arasında derinleşen ticari ilişkilerin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kazakistan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

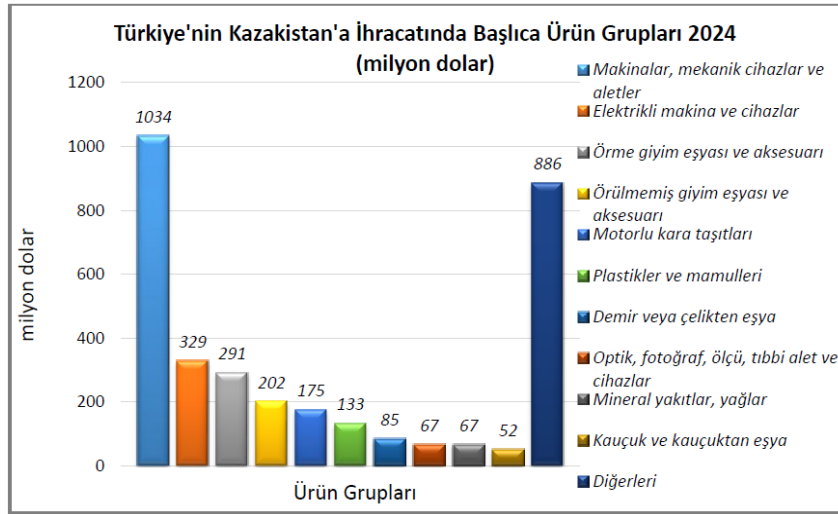
Kazakistan'ın 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanmasının ardından Türkiye, bu yeni devleti tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kısa sürede tesis edilmiştir. Ortak tarihi, kültürel ve etnik bağlar doğrultusunda gelişen dostane ilişkiler, ekonomik işbirliğini de beraberinde getirmiştir. Kazakistan, bağımsızlık sonrası dönemde hızlı bir şekilde piyasa ekonomisine geçiş sürecine girerek köklü ekonomik reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar, özellikle yabancı sermaye çekimi ve enerji kaynaklarının değerlendirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır (Deik / Türkiye-Kazakistan İş Konseyi, 2018, s. 3).

Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticari ilişkiler, bağımsızlık sonrası dönemde sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. 2020 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi yaklaşık 3 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin Kazakistan'a ihraç ettiği başlıca ürünler arasında makineler, tekstil ürünleri, gıda maddeleri ve inşaat malzemeleri yer almaktadır. Buna karşılık, Kazakistan'dan Türkiye'ye yapılan ithalat ise başta petrol, doğalgaz, madenler ve tahıl ürünlerinden oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kazakistan, 2025, s. 14)

Türk yatırımcılar, Kazakistan'da özellikle inşaat, enerji, tarım ve hizmet sektörlerinde ciddi yatırımlar gerçekleştirmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Türk müteahhitlik firmaları, ülkede birçok altyapı, konut ve ticari yapı projesine imza atmıştır. Aynı şekilde Türk enerji firmaları, Kazakistan'ın zengin hidrokarbon rezervlerinden yararlanmak amacıyla çeşitli projelere yatırım yapmaktadır (Yüce ve Keleş, 2022, s. 26-27). Öte yandan Kazak yatırımcılar da Türkiye'de finans, emlak ve turizm gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu karşılıklı yatırımlar, iki ülke arasındaki ekonomik bütünleşmeyi daha da artırmaktadır.

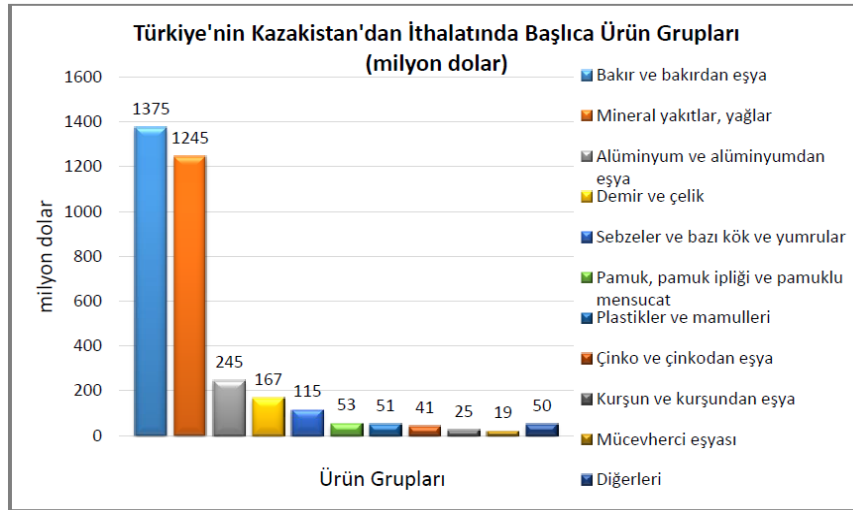
Enerji sektörü, Türkiye-Kazakistan ekonomik ilişkilerinin temel dinamiklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Kazakistan'ın sahip olduğu geniş petrol ve doğalgaz rezervleri, Türkiye açısından stratejik bir enerji kaynağı oluşturmakta ve bu çerçevede iki ülke arasında enerji alanındaki işbirliğini güçlendirmeye yönelik çeşitli anlaşmalar hayata geçirilmiştir (Energy Information Administration, 2021). İki ülke arasında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (1992) ile Stratejik Ortaklık Anlaşması (2012) gibi resmi belgeler, ekonomik ve ticari ilişkilerin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin 2023 hedefleri ile Kazakistan'ın 2050 stratejik vizyonu doğrultusunda altyapı, yenilenebilir enerji ve teknoloji başta olmak üzere birçok alanda yeni işbirliği potansiyelleri gündeme gelmektedir (Yılmazel Gasimova, 2024, s. 91-92).

Türkiye ile Kazakistan arasında son yıllarda artan ticari işbirliği, yalnızca toplam dış ticaret hacmindeki büyümeyle değil, aynı zamanda ticarete konu olan ürün gruplarının çeşitlenmesiyle de dikkat çekmektedir. 2024 yılına ilişkin verilere göre, iki ülke arasındaki ticaret yapısı, hem sanayi ürünleri hem de enerji ve hammadde temelli kaynakların karşılıklı değişimi üzerine kuruludur. Aşağıda yer alan grafiklerde, Türkiye'nin Kazakistan'a ihraç ettiği ve Kazakistan'dan ithal ettiği başlıca ürün grupları görsel olarak sunulmakta ve ekonomik ilişkilerin sektörel bileşenleri ayrıntılı biçimde ortaya konulmaktadır.

Grafik 3. Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kazakistan, 2025, s. 14)

Türkiye'nin 2024 yılında Kazakistan'a gerçekleştirdiği ihracat içerisinde en yüksek değere sahip kalem, "makinalar, mekanik cihazlar ve aletler" olmuş ve 1.034 milyon dolarlık hacme ulaşmıştır. Bu veriyi, sırasıyla elektrikli makina ve cihazlar (329 milyon \$) ile örme giyim eşyası ve aksesuarı (291 milyon \$) takip etmektedir. Türkiye'nin ihracat yapısının büyük ölçüde sanayi mallarına ve tekstil ürünlerine dayandığı görülmektedir. Ayrıca motorlu kara taşıtları, plastik mamuller ve metalden eşya gibi ürün gruplarının da önemli paylara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Kazakistan'a teknoloji odaklı ve katma değeri yüksek ürünler sunduğuna işaret etmektedir.

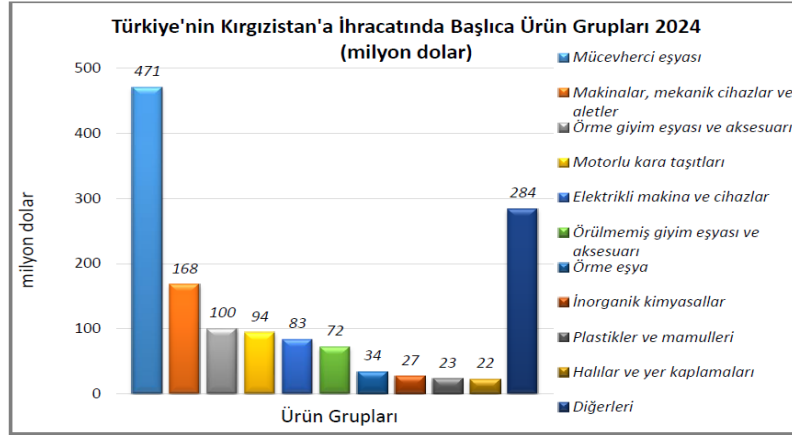
Grafik 4. Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kazakistan, 2025, s.14)

Kazakistan'dan Türkiye'ye yapılan ithalat kalemlerinde ise hammadde ve enerji kaynakları ön plana çıkmaktadır. Özellikle bakır ve bakırdan mamuller (1.375 milyon \$) ve mineral yakıtlar, yağlar (1.245 milyon \$) ithalatın büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunun dışında alüminyum ürünleri (245 milyon \$) ile demir ve çelik (167 milyon \$) gibi temel sanayi girdileri de öne çıkmaktadır. Bu veriler, Kazakistan'ın Türkiye'ye daha çok doğal kaynaklar ve ağır sanayi hammaddeleri sağladığını göstermektedir. Grafiklerden elde edilen bulgular, Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticaretin karşılıklı ihtiyaçlara dayalı bir yapı taşıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye, sanayi ürünleri, tekstil ve makine ihracatıyla Kazakistan'ın modernleşme sürecine katkı sunarken; Kazakistan da Türkiye'nin üretim yapısını destekleyecek enerji ve metal hammaddeleri sağlamaktadır. Bu tamamlayıcılık, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin sürdürülebilirliğini artırmakta ve ekonomik entegrasyonu derinleştirmektedir.

Kırgızistan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

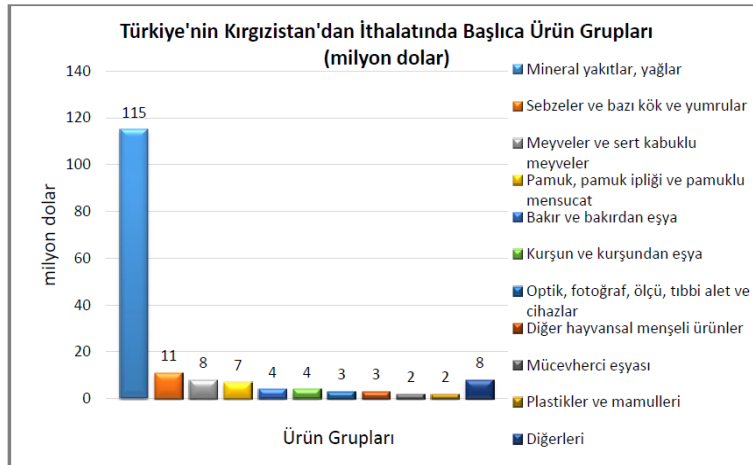
Kırgızistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Türkiye, bu yeni devleti tanıyan ve diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkeler arasında yer almıştır. Bu hızlı diplomatik yakınlaşma, iki ülke arasında ekonomik ve ticari alanlarda kurulacak iş birlikleri için güçlü bir zemin oluşturmuştur (Çetin ve Sertkaya, 2011, s. 63-64). Bağımsızlık sonrası dönemde, Kırgızistan pazar ekonomisine geçişi hedefleyen bir dizi yapısal reform gerçekleştirmiştir. Bu süreçte Türkiye hem siyasi hem de ekonomik olarak Kırgızistan'a destek sağlamıştır. Zamanla gelişen ticaret hacmi, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin istikrarlı bir biçimde güçlendiğini göstermektedir. 2020 yılı itibarıyla Türkiye ile Kırgızistan arasındaki toplam dış ticaret hacmi yaklaşık 500 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'den Kırgızistan'a ihraç edilen başlıca ürünler arasında tekstil, makineler, inşaat malzemeleri ve gıda ürünleri öne çıkmaktadır. Buna karşılık, Kırgızistan'dan Türkiye'ye yapılan ihracat tarımsal ürünler, tekstil hammaddeleri ve doğal kaynaklara dayalı ürünlerden oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kırgızistan, 2025, s. 13) Türk yatırımcılar, özellikle inşaat, enerji, turizm ve hizmet sektörlerinde Kırgızistan'da aktif rol oynamaktadır. 1990'lı yıllardan bu yana birçok Türk inşaat firması alışveriş merkezleri, konut projeleri ve altyapı yatırımlarıyla ülkenin gelişimine katkı sunmuştur. Enerji alanında ise Türk şirketleri, Kırgızistan'ın enerji altyapısını modernize etmeye yönelik projelerde yer almaktadır. Kırgız yatırımcılar da Türkiye'nin turizm, emlak ve tarım gibi sektörlerine yönelerek iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin çift yönlü gelişmesine katkı sunmaktadır (İnançlı, konak ve Ashimovai 2015, s. 123). Ayrıca, eğitim ve kültür alanındaki işbirlikleri de ekonomik ilişkilerin tamamlayıcı bir boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye, Kırgızistan'da burs programları ve eğitim projeleriyle aktif bir rol oynamakta; TÜKA ve Türkiye Maarif Vakfı gibi kurumlar vasıtasıyla kültürel etkileşimi desteklemektedir. 1997 yılında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile 2019 yılındaki Stratejik Ortaklık Anlaşması, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Kırgızistan'ın kalkınma stratejileri ile Türkiye'nin bölgesel işbirliği politikaları doğrultusunda, altyapı, yenilenebilir enerji ve dijital teknoloji gibi alanlarda yeni işbirliği fırsatlarının doğması beklenmektedir (Yılmazel Gasımova, 2024, s. 100).

Türkiye ile Kırgızistan arasında gelişen ekonomik ilişkiler, iki ülkenin tarihsel ve kültürel bağlarının ekonomik düzlemdeki yansımalarını ortaya koymaktadır. 2024 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Kırgızistan'a yaptığı ihracat ile bu ülkeden gerçekleştirdiği ithalatın ürün gruplarına göre dağılımı, iki ekonomi arasındaki tamamlayıcılık ilişkisini açıkça yansıtmaktadır. Aşağıdaki grafiklerde, ihracat ve ithalat işlemlerinin sektörel bileşenleri detaylı şekilde sunulmakta; bu bağlamda dış ticaretin yönü ve yapısı ortaya konulmaktadır.

Grafik 5. Türkiye'nin Kırgızistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kırgızistan, 2025, s. 13)

2024 yılında Türkiye'nin Kırgızistan'a gerçekleştirdiği ihracatta en yüksek değere ulaşan kalem, mücevherci eşyası olmuş ve bu grup 471 milyon dolarlık hacimle dikkat çekmiştir. Bu veriyi, sırasıyla makinalar, mekanik cihazlar ve aletler (168 milyon \$), örme giyim eşyası ve aksesuarı (100 milyon \$), motorlu kara taşıtları (94 milyon \$) ve elektrikli makineler ve cihazlar (83 milyon \$) takip etmektedir. Diğer dikkat çeken ürün grupları arasında tekstil ürünleri (örülmemiş giyim ve örme eşya), plastik mamuller ve kimyasal ürünler yer almaktadır. Bu dağılım, Türkiye'nin Kırgızistan'a ağırlıklı olarak sanayi ürünleri, tekstil ve tüketim malları ihraç ettiğini göstermektedir.

Grafik 6. Türkiye'nin Kırgızistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Kırgızistan, 2025, s.13)

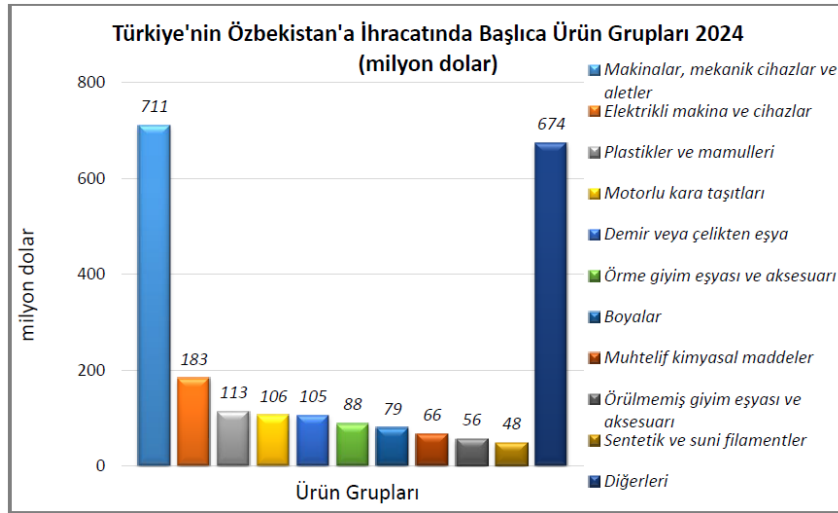
Kırgızistan'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen ithalatta ise en yüksek kalem mineral yakıtlar ve yağlar (115 milyon \$) olmuştur. Bunu, çok daha düşük oranlarda olmak üzere sebzeler ve bazı kök ve yumrular (11 milyon \$), meyveler ve sert kabuklu meyveler (8 milyon \$), pamuk ve pamuklu mamuller (7 milyon \$) takip etmektedir. Diğer ithalat kalemleri arasında bakır

ürünleri, kurşun, optik cihazlar ve hayvansal ürünler yer almaktadır. Görüldüğü üzere, Türkiye'nin Kırgızistan'dan yaptığı ithalat büyük oranda doğal kaynaklar ve tarım ürünlerine dayalıdır. Türkiye ile Kırgızistan arasındaki dış ticaret yapısı, Türkiye'nin sanayi ve tüketim mallarını ihraç ettiği; buna karşılık Kırgızistan'dan daha çok doğal kaynak ve tarımsal ürün ithal ettiği bir yapı arz etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin endüstriyel üretim gücünün Kırgızistan'ın dış alım talepleriyle örtüştüğünü; Kırgızistan'ın ise Türkiye'nin enerji ve gıda temininde sınırlı da olsa bir rol oynadığını göstermektedir. Ticaret hacminin görece küçük ölçekli olması, bu ekonomik ilişki ağının derinleştirilmesi için hâlâ önemli fırsatların bulunduğunu da ortaya koymaktadır.

Özbekistan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

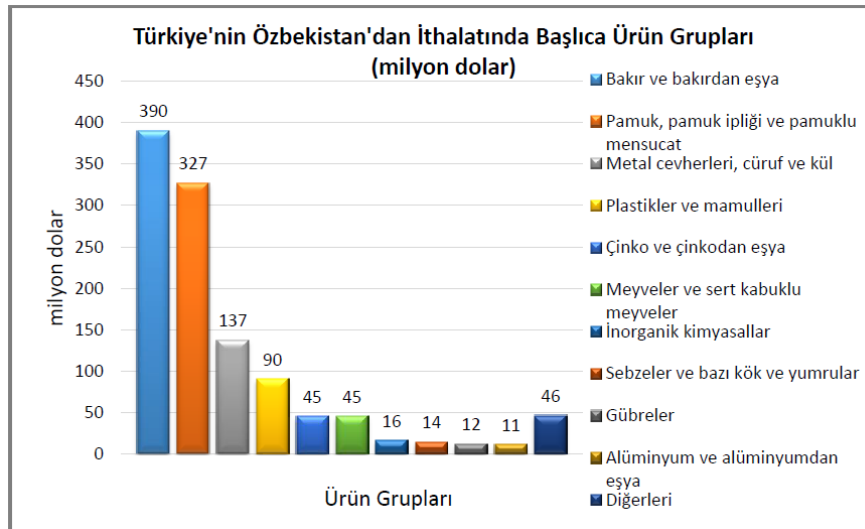
1991 yılında bağımsızlığını kazanan Özbekistan, Türkiye tarafından tanınan ilk ülkelerden biri olmuştur. Bu gelişme, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin hızla derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Zaman içinde gelişen bu ilişkiler, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal alanlarda da artan işbirlikleriyle çeşitlenmiştir (İstikbal, 2021, s. 12). İki ülke arasındaki ticaret hacmi yıllar içerisinde sürekli artış göstermiştir. 2020 yılı itibarıyla bu hacim 2 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Türkiye'nin Özbekistan'a ihracatında öne çıkan ürün grupları arasında makine, tekstil ürünleri, gıda ve kimyasal ürünler yer alırken, Özbekistan'dan Türkiye'ye yapılan ihracat ağırlıklı olarak pamuk, tekstil hammaddeleri, bakliyat ve mineral kaynaklara dayalı ürünlerden oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Özbekistan, 2025, s.13). Türk firmaları, Özbekistan'da başta inşaat, enerji, tarım ve hizmet sektörlerinde önemli projelere imza atmıştır. 1990'lı yıllardan bu yana yürütülen konut, alışveriş merkezi ve altyapı yatırımları bu sürecin bir göstergesi olmuştur. Özellikle enerji sektöründe, Türk şirketleri Özbekistan'ın enerji altyapısını modernize etmeye dönük projelerde aktif rol üstlenmektedir. Özbek yatırımcılar da Türkiye'de turizm, emlak ve tarım sektörlerinde çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır (Yılmazel Gasımova, 2024, s. 110). Enerji işbirliği, Türkiye-Özbekistan ilişkilerinin stratejik boyutunu oluşturmaktadır. Özbekistan'ın doğal gaz ve maden kaynakları, Türkiye'nin enerji tedarikinde önemli bir yer tutmakta ve bu doğrultuda iki ülke arasında çeşitli enerji anlaşmaları imzalanmaktadır (EIA, 2021). 1996 tarihli Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ve 2017'deki Stratejik Ortaklık Anlaşması, ekonomik ilişkilerin kurumsallaşmasını sağlayan başlıca belgelerdir (Yılmazel Gasımova, 2024, 111).

Türkiye ve Özbekistan'ın, sırasıyla 2023 ve 2030 vizyonları kapsamında enerji, altyapı, teknoloji ve dijital dönüşüm gibi alanlarda işbirliklerini artırma hedefi, geleceğe yönelik büyük potansiyel taşımaktadır. Türkiye ile Özbekistan arasında gelişen ekonomik ilişkiler, son yıllarda hem toplam dış ticaret hacminde hem de sektörel çeşitlilikte önemli bir artış göstermektedir. 2024 yılına ait ihracat ve ithalat verileri, iki ülke arasında sanayi ürünlerinden tarım ve hammadde ürünlerine kadar uzanan geniş bir ticaret yelpazesinin oluştuğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda yer alan grafiklerde, Türkiye'nin Özbekistan'a ihraç ettiği ve bu ülkeden ithal ettiği başlıca ürün grupları detaylı şekilde sunulmaktadır.

Grafik 7. Türkiye'nin Özbekistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Özbekistan, 2025, s.13)

2024 yılında Türkiye'nin Özbekistan'a gerçekleştirdiği ihracatta "makinalar, mekanik cihazlar ve aletler" 711 milyon dolarla ilk sırada yer almaktadır. Bu ürün grubunu elektrikli makineler ve cihazlar (183 milyon \$), plastikler ve mamulleri (113 milyon \$), motorlu kara taşıtları (106 milyon \$) ve demir veya çelikten eşyalar (105 milyon \$) takip etmektedir. Ayrıca tekstil ürünleri (örme ve örülmemiş giyim eşyası), kimyasal maddeler ve boyalar gibi ürün grupları da dikkate değer ihracat kalemleridir. Bu veriler, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik ihracatında sanayi ürünlerinin, özellikle de makine, otomotiv ve tekstil sektörlerinin başat rol oynadığını göstermektedir.

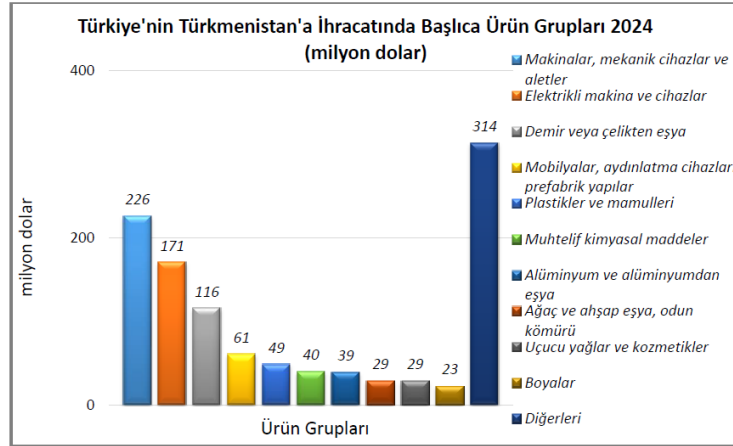

Grafik 8. Türkiye'nin Özbekistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Özbekistan, 2025, s.13)

Türkiye'nin Özbekistan'dan yaptığı ithalatın ilk sırasını bakır ve bakırdan mamuller (390 milyon \$) oluşturmaktadır. Bunu, pamuk ve pamuklu ürünler (327 milyon \$) ve metal cevherleri ile cüruf (137 milyon \$) takip etmektedir. Bu tablo, Özbekistan'ın Türkiye için önemli bir hammadde ve tekstil lifi tedarikçisi olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer ithalat kalemleri arasında plastik ürünler, çinko, meyveler, inorganik kimyasallar ve gübre yer almaktadır. Özellikle pamuk ve metal esaslı ürünlerdeki yüksek değer, Özbekistan'ın geleneksel üretim yapısıyla Türkiye'nin sanayi altyapısının tamamlayıcı olduğunu göstermektedir. Türkiye ile Özbekistan arasındaki ticaret yapısı, teknoloji ve sanayi ürünlerinin ihracatı ile hammadde ve tarımsal ürünlerin ithalatı ekseninde şekillenmektedir. Türkiye, Özbekistan'a yönelik ihracatında yüksek katma değerli ürünler sunarken, Özbekistan'dan yaptığı ithalat ise daha çok temel sanayi girdileri ve tekstil hammaddeleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu karşılıklı bağımlılık, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin sürdürülebilirliğini desteklemekte ve uzun vadeli stratejik ortaklık potansiyelini güçlendirmektedir.

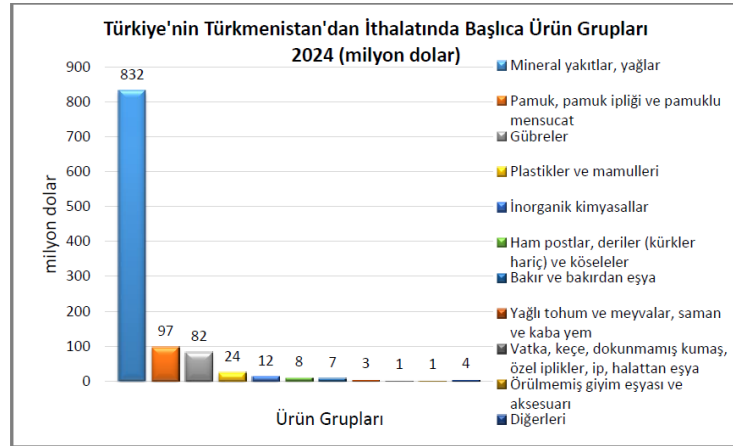
Türkmenistan-Türkiye Ekonomik İlişkileri

Türkmenistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Türkiye, bu yeni devleti tanıyan ilk ülkeler arasında yer almış ve iki ülke arasında derin tarihsel bağlara dayalı bir ekonomik işbirliği süreci başlamıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde Türkmenistan, piyasa ekonomisine geçiş sürecine odaklanarak kapsamlı ekonomik reformlar hayata geçirmiştir. Bu süreçte Türkiye ile Türkmenistan arasındaki dış ticaret hacmi, istikrarlı bir şekilde büyüme göstermiş ve 2020 itibarıyla yaklaşık 2 milyar dolarlık bir seviyeye ulaşmıştır. Türkiye'nin Türkmenistan'a ihraç ettiği ürünler arasında makine, tekstil, gıda ve inşaat malzemeleri öne çıkarken, Türkmenistan'dan ithal edilen başlıca ürünler arasında doğalgaz, petrol, kimyasallar ve tekstil hammaddeleri yer almaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Türkmenistan, 2025, s.13). Türk firmaları, Türkmenistan'da özellikle inşaat, enerji ve tekstil sektörlerinde önemli projeler gerçekleştirmiştir. 1990'lı yıllardan bu yana Türk müteahhitlik şirketleri, başkent Aşkabat başta olmak üzere pek çok kentte alışveriş merkezleri, konutlar ve altyapı projeleri inşa etmiştir. Enerji alanında ise Türk şirketleri, Türkmenistan'ın enerji altyapısını geliştirme amacıyla çeşitli projelere yatırım yapmıştır (Türk, 2010, 61). Öte yandan Türkmen yatırımcılar da Türkiye'nin turizm, gayrimenkul ve tarım sektörlerinde faaliyet göstererek karşılıklı ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaktadır (Yılmazel Gasımova, 2024, 119). İki ülke arasında enerji kaynaklarının verimli kullanımı ve taşınması konusunda çeşitli işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır (EIA, 2021). 1996'da imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile 2017 tarihli Stratejik Ortaklık Anlaşması, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimine kurumsal bir çerçeve sunmuştur. Türkmenistan'ın 2030 kalkınma vizyonu ile Türkiye'nin bölgesel ekonomik hedefleri doğrultusunda, altyapı, yenilenebilir enerji ve teknoloji transferi gibi alanlarda yeni iş birliği fırsatları ortaya çıkmaktadır (Yılmazel Gasımova, 2024, 119-120). Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ekonomik ilişkiler, tarihi ve kültürel bağların yanı sıra enerji kaynaklarına dayalı stratejik ortaklıklar çerçevesinde gelişmektedir. 2024 yılına ait dış ticaret verileri incelendiğinde, iki ülke arasındaki ticaretin büyük ölçüde tamamlayıcı nitelikte olduğu ve karşılıklı bağımlılığın arttığı görülmektedir. Aşağıda yer alan grafiklerde, Türkiye'nin Türkmenistan'a ihraç ettiği ve bu ülkeden ithal ettiği başlıca ürün grupları yer almakta olup, ticaretin sektörel dağılımı detaylı şekilde analiz edilmektedir.

Grafik 9. Türkiye'nin Türkmenistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Türkmenistan, 2025, s.13)

2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin Türkmenistan'a ihracatında ilk sırada makinalar, mekanik cihazlar ve aletler yer almakta ve bu kalemdeki ihracat değeri 226 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunu elektrikli makine ve cihazlar (171 milyon \$) ve demir veya çelikten eşya (116 milyon \$) izlemektedir. Diğer önemli kalemler arasında mobilya ve aydınlatma cihazları, plastik mamuller, muhtelif kimyasallar, alüminyum ürünleri ve odun ürünleri yer almaktadır. Bu çeşitlilik, Türkiye'nin Türkmenistan'a daha çok sanayi ürünleri, yapı ve altyapı malzemeleri ile tüketim malları ihraç ettiğini göstermektedir. Özellikle mobilya ve kozmetik gibi ürün gruplarının da ihracatta yer alması, ticaretin yalnızca sanayiye değil, aynı zamanda tüketici ürünlerine de yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Grafik 10. Türkiye'nin Türkmenistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (T.C. Ticaret Bakanlığı, Türkmenistan, 2025, s. 13)

Türkmenistan'dan Türkiye'ye yapılan ithalatın büyük bölümü ise mineral yakıtlar ve yağlar (832 milyon \$) gibi enerji kaynaklarına dayanmaktadır. Bunu pamuk ve pamuklu mamuller (97 milyon \$) ile gübre (82 milyon \$) takip etmektedir. Diğer ithalat kalemleri arasında

plastik ve kimyasallar, ham postlar ve deriler, bakır ürünleri, tarımsal ürünler ve tekstil hammaddeleri yer almaktadır. Bu yapı, Türkmenistan'ın Türkiye açısından enerji ve hammadde tedarikçisi ülke konumunda olduğunu göstermektedir.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki dış ticaret yapısı, Türkiye'nin sanayi ve teknoloji ürünleri ihraç ettiği, buna karşılık Türkmenistan'dan enerji ve hammadde ithal ettiği bir dengeye dayanmaktadır. Bu karşılıklı bağımlılık, ekonomik ilişkilerin istikrarlı şekilde gelişmesini desteklemekte; iki ülke arasında enerji temelli stratejik işbirliğinin derinleşmesine olanak sağlamaktadır. Türkiye'nin Türkmenistan'daki altyapı projeleri ve doğrudan yatırımları da göz önüne alındığında, ticaretin ötesine geçen çok boyutlu bir ekonomik ortaklık yapısının oluştuğu söylenebilir.

Sonuç

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) arasında son otuz yılda gelişen ekonomik ilişkiler, tarihsel, kültürel ve dilsel bağların stratejik iş birliklerine dönüşmesinin somut bir yansımasıdır. 1991 sonrasında bağımsızlıklarını kazanan bu ülkelerle Türkiye arasındaki dış ticaret ilişkileri, sadece siyasi dostluk temeline dayanmamış; aynı zamanda karşılıklı ekonomik ihtiyaçlar, yatırım fırsatları ve enerji güvenliği gibi alanlarda da kurumsallaşmıştır.

Çalışmada yer verilen 2014–2024 dönemine ait ithalat ve ihracat verileri, Türkiye'nin söz konusu ülkelerle olan ticaretinin yıllar içerisinde artan bir ivme kazandığını ve ürün çeşitliliği açısından da önemli bir derinlik kazandığını göstermektedir. Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı ihracatta sanayi ürünleri, makine-teçhizat, elektrikli cihazlar, tekstil ve inşaat malzemeleri ön plana çıkarken; ithalat tarafında ise doğal kaynaklar (petrol, doğalgaz, pamuk, madenler), tarımsal ürünler ve tekstil hammaddeleri ağırlık kazanmıştır. Bu yapı, taraflar arasında ekonomik açıdan tamamlayıcı bir ticaret modeli oluştuğunu göstermektedir.

Azerbaycan ve Kazakistan, enerji kaynakları ve ticaret hacmi bakımından Türkiye için en öne çıkan ortaklar olurken; Özbekistan ve Türkmenistan, sanayi girdileri ve tekstil hammaddeleriyle dikkat çekmektedir. Kırgızistan ile olan ekonomik ilişkiler ise daha mütevazı düzeyde seyretmekte ancak potansiyel barındırmaktadır. Grafikselleştirilmiş veriler, özellikle Azerbaycan ve Kazakistan'ın Türkiye için hem ihracat hem ithalat açısından çift yönlü ve dengeli ticaret ortakları olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ticaret ilişkileri, karşılıklı ekonomik menfaatlerin yanı sıra ortak tarih ve kültür temelinde şekillenen özel bir stratejik boyut taşımaktadır. Önümüzdeki dönemde bu ilişkilerin daha da derinleşmesi; ulaştırma koridorları, enerji projeleri, dijital dönüşüm iş birlikleri ve serbest ticaret anlaşmaları gibi yapısal adımlarla desteklenmesi, taraflara uzun vadede ekonomik ve politik avantajlar sağlayacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Orta Asya politikalarında ekonomik diplomasi, sürdürülebilir kalkınma ve çok taraflı iş birliği ilkeleri ön planda tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

BALIKÇIOĞLU, N. (2019). "Türkiye ile diğer Türk Cumhuriyetleri arasında dış ticaretin gelişimi: 2000-2017 dönemi". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(1): 225–245.

- ÇETİN, S. & SERTKAYA, B. (2011). "Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin ekonomik ve ticari açıdan incelenmesi". *SESSION 1C: Uluslararası Ticaret, International Conference on Eurasian Economies*, 61–67.
- DEİK / Türkiye-Kazakistan İş Konseyi. (2018). *Kazakistan ekonomisindeki gelişmeler ve Türkiye – Kazakistan ticari ve ekonomik ilişkileri*. İstanbul: DEİK Yayınları.
- ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION – EIA. (2021). *International energy outlook 2021*. Washington, DC: U.S. Department of Energy.
- ERSUNGUR, M., KIZILTAN, A. & KARABULUT, K. (2007). "Türkiye ile diğer Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik ilişkilerinin analizi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35): 285–310.
- İNANÇLI, S., KONAK, A. & ASHIMOVA, Z. (2015). "Türkiye-Kırgızistan ekonomik ilişkilerinin dış ticaret üzerine yapısal ve sektörel olarak yansımaları". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2): 111–124.
- İSTİKBAL, D. (2021). *Orta Asya'da yeni iş birliği alanları: Türkiye-Özbekistan ilişkileri*. İstanbul: SETA Yayınları.
- KELEŞ, B. (2016). "Türkiye Cumhuriyeti ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler ve 2023 hedefleri". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 222: 150–163.
- OLCOT, M. B. (2010). "The energy factor in Central Asia". *The Brookings Institution Papers on Economic Activity*, 2(1): 65–78.
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2025). *Azerbaycan ülke profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2025). *Kazakistan ülke profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2025). *Kırgızistan ülke profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2025). *Özbekistan ülke profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2025). *Türkmenistan ülke profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- TÜİK – TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. (2025). *Dış ticaret veritabanı*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- TÜRK, F. (2010). "Türkiye-Türkmenistan ilişkileri 1990–2010". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2): 57–64.
- ÜZÜMCÜ, A. & TOPAL, S. (2014). "ABD-İran yakınlaşması ve Kırım gerginliği ortamında Türkiye'nin enerji tedarikinde Azerbaycan, İran ve Irak'ın artan önemi: Dış ticaret ve enerji ilişkileri açısından yeni fırsatlar (mı?)". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9): 95–116.
- VELİEV, C. (2022). "Türkiye-Azerbaycan diplomatik ilişkilerinin 30 yılının özeti". *Kriter Dergi*, 64. Erişim Tarihi: 12.05.2025. <https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiye-azerbaycan-diplomatik-iliskilerinin-30-yilinin-ozeti>
- YILMAZEL GASIMOVA, S. (2024). *Türkiye'nin ihracatında değişen ülke grupları: Seçilmiş Arap ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri ile olan ticaret üzerine bir analiz*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Doktora Tezi).

YÜCE, M. & KELEŞ, D. (2022). "Kazakistan ekonomik yapısı ve Türkiye ile ekonomik ilişkileri". *Türk Dünyası Akademik Bakış*, 2(3): 1-32.

EXTENDED ABSTRACT

This study comprehensively analyzes the international trade relations between Turkey and the Turkic Republics of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Turkmenistan in the post-1991 period. At the center of the study is the development of Turkey's foreign trade volume with these countries over the last decade and the economic, strategic and political dimensions of these relations. Focusing on the 2014-2024 period, the study evaluates Turkey's export and import trends by product groups, while the direction, volume and dynamics of bilateral trade by country are supported by statistical data.

The Turkic Republics, which declared their independence after the collapse of the Soviet Union, have become potential partners for Turkey, not only in terms of language and cultural commonality, but also in the fields of energy, transportation and trade, where strategic cooperation can be developed. Turkey was one of the first states to recognize these countries and soon began to institutionalize both political and economic relations by opening diplomatic missions. In this process, Turkey's foreign trade policy towards the region has gained a multi-faceted structure with technical cooperation, development assistance and private sector support through TİKA, DEİK and similar institutions.

In 2014, Turkey's total exports amounted to USD 7.63 billion, reaching USD 11.1 billion by 2024. In the same period, imports increased significantly from USD 3.4 billion to more than USD 7.5 billion. These data point to increasing economic integration on both the export and import sides. Turkey's main export items are industrial products, machinery, electrical appliances, textiles and foodstuffs. Imports are mainly oil, natural gas, metal ores, cotton and agricultural products.

Azerbaijan is one of Turkey's most important economic partners in the region. Strategic projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan Oil Pipeline, TANAP and the Baku-Tbilisi-Kars Railway have made it possible to integrate not only energy but also logistics and transportation infrastructures. Turkey exports mainly industrial goods, construction materials and food products to Azerbaijan, while importing mainly natural gas and crude oil from Azerbaijan. The active role of Turkish contracting companies in the reconstruction process in the region after the Karabakh victory has further strengthened economic relations.

Kazakhstan has a significant share in Turkey's energy-related imports. Kazakhstan, the largest country in Central Asia, also offers opportunities for cooperation in the fields of transportation and agriculture. Turkey exports machinery, automotive spare parts and construction equipment to Kazakhstan, while importing petroleum products, copper and various mineral raw materials. Turkish investments in Kazakhstan are spread across different fields such as industry, education and health, especially in the construction sector.

Uzbekistan has become one of Turkey's fastest rising trade partners in Central Asia, especially with the reform process after 2016. The trade volume between Turkey and Uzbekistan is constantly increasing, with textile products, household appliances and industrial machinery being the leading export items. Imports include minerals such as cotton, uranium and copper as well as food products. The investment facilities provided to the Turkish private sector in line

with President Shevket Mirziyoyev's opening-up policies have led to a structural deepening of the trade volume.

Although Kyrgyzstan is a more limited partner in terms of trade volume, it plays an important role in Turkey's cultural diplomacy efforts in Central Asia. Turkey exports mainly textiles, consumer goods, garments and basic foodstuffs to the country. In return, it imports animal products, agricultural products and cotton. Turkish businesspeople's investments in and around Bishkek contribute to the country's economy and strengthen the basis for bilateral trade relations.

Turkmenistan is a strategic energy supplier for Turkey with its rich natural gas and oil resources. Turkey imports cotton as well as energy products from Turkmenistan. On the other hand, industrial products, textile machinery, construction materials and food products are exported. Major projects undertaken by Turkish construction companies in Ashgabat and other cities have made it possible for the two countries to develop not only a commercial but also a development-based partnership.

Logistics infrastructures stand out as a decisive factor in Turkey's trade with the region. Projects such as the Central Corridor initiative, the Caspian Trans-Caspian International Transport Route and the BTK railway line reinforce Turkey's role as a transit country between Asia and Europe. These corridors not only facilitate Turkey's foreign trade but also accelerate the integration of Turkic Republics into Chinese and European markets. In this context, transportation and customs facilitation also contribute to the development of trade volume.

Formalized in 2021, the Organization of Turkic States has created a structure that puts trade relations on a more institutional basis. Within this organization, work is being carried out on free trade agreements, joint industrial zones, digital customs integration and investment incentive mechanisms. This platform, in which Turkey has assumed a leadership role, offers multifaceted gains both in terms of economic diplomacy and cultural rapprochement.

In conclusion, international trade relations between Turkey and the Turkic Republics are not limited to bilateral economic interests; they are based on a multi-layered basis such as geopolitics, energy security, transportation strategies and cultural affinity. In its relations with these countries, Turkey is increasing its economic interdependence, strengthening its exporting identity and reinforcing its claim to regional leadership. However, in order for these relations to achieve a sustainable and balanced structure, it is necessary to remove non-tariff barriers, ensure bilateral harmonization in the field of investment law and commonize digital trade infrastructures. These relations, which constitute the economic pillar of Turkish foreign policy, will continue to play a key role in the realization of both regional stability and development goals.